

УДК 378:001.82

С. В. ДАВИДОВА

аспірант

Мелітопольський державний педагогічний університет
ім. Богдана Хмельницького

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

У статті висвітлено проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в сучасній теорії та практиці. Обґрунтовано, що саме у XXI ст. перспективним напрямом в освіті є компетентнісний підхід, що зорієнтований на застосування нових методів і технологій навчання з метою формування компетентного вчителя, зокрема вчителя образотворчого мистецтва нової формації. Відзначено наявність проблем вищої освіти, які трапляються в підготовці компетентного вчителя образотворчого мистецтва з високим рівнем загальної та професійної культури, фундаментальними знаннями в галузі педагогіки, методології, мистецтва, системним баченням педагогічних проблем у сьогоденні. Розкрито професійні риси сучасного вчителя, здатного навчатися й підвищувати свою майстерність упродовж усього життя.

Ключові слова: вища освіта, професійна компетентність, учитель, учитель образотворчого мистецтва, сучасна педагогічна теорія.

У XXI ст. велику увагу приділяють професійній компетентності фахівця, що повинна відповідати міжнародним і українським стандартам освіти, – це приводить до постійного оновлення та вдосконалення програм, форм і методів навчання. Необхідність розвитку освіти зумовлена як динамікою соціальної сфери життя суспільства, так і науково-технічним прогресом, у зв'язку із цим відбулися зміни в змісті й характері роботи, запиті ринку праці, головними з яких є компетентність і професіоналізм фахівця. У концепції “Нова Українська школа” від 14 грудня 2016 р., що передбачає суттєві реформи у сфері загальної середньої освіти на період до 2029 р., зазначено: “Реформування змісту загальної середньої освіти передбачає розроблення принципово нових державних стандартів загальної середньої освіти, які повинні ґрунтуватися на компетентнісному та особистісно орієнтованому підході до навчання, враховувати вікові особливості психофізичного розвитку учнів, передбачати здобуття ними умінь і навичок, необхідних для успішної самореалізації в професійній діяльності, особистому житті, громадській активності” [11]. У Законі України “Про освіту” (2017 р.) щодо державної політики у сфері освіти наголошено: “Держава створює умови для здобуття громадянської освіти, спрямованої на формування компетентностей, пов'язаних з реалізацією особою своїх прав і обов'язків як члена суспільства, усвідомленням цінностей громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина” [15], зокрема, це ставить нові питання щодо фор-

мування професійної компетентності учителя образотворчого мистецтва, бо саме ця професія поєднує в собі ключові компетенції вчителя й художника та безпосередньо пов'язана із суспільними змінами в країні. Саме компетентний учитель образотворчого мистецтва формує в підростаючого покоління естетичний смак, закладає основи мистецьких знань та навичок, розкриває творчий потенціал учнів.

Компетентний учитель образотворчого мистецтва зможе вирішити таке складне завдання – виховати нове покоління: естетично багате, високоінтелектуальне, відповідальне за збереження культурних надбань нашої держави.

Необхідність реформ української освіти, проблему компетентнісного підходу, зокрема, у підготовці учителів образотворчого мистецтва, розглядали такі видатні науковці: В. П. Андрущенко, М. В. Бадіца, Г. О. Безпала, І. Г. Брижата, О. В. Варецька, С. С. Вітвицька, О. І. Гура, С. В. Коновець, О. В. Семенова, Г. І. Сотська, Т. М. Стрітьєвич, О. В. Оварчук, Л. П. Пуховська, В. О. Форостюк, Л. М. Шелюк, Ж. В. Ясеницька.

Мета статті – теоретичний аналіз проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в сучасній педагогічній теорії та практиці.

У нашому дослідженні, перш за все, потрібно чітко окреслити, що таке компетентнісна освіта, компетентність учителя, зокрема, учителя образотворчого мистецтва.

Поняття “компетентнісна освіта” зародилося в США й ґрунтувалося на вивченні педагогічного досвіду передових учителів, а сам термін “компетентнісний підхід” розроблений американськими вченими в 1960-х рр., у 1970-х рр. його включено до професійних освітніх програм США, у 1980-х рр. – до професійних підготовчих програм Німеччини й Великобританії [19].

Поняття “компетентність” вживають стосовно різних категорій фахівців, характер праці яких пов'язаний з прийняттям відповідних рішень. Це фахівці з ґрунтовними глибокими знаннями в певній галузі (учені, викладачі, мистецтвознавці).

Критерієм професійної компетентності є суспільне значення результатів праці фахівця, його авторитет у конкретній галузі знань (діяльності) [8, с. 723].

О. І. Гура зазначає, що компетентність – це володіння людиною відповідною компетенцією, яка містить її особистісне ставлення до предмета діяльності. Тобто компетенцію потрібно розуміти як задану вимогу, норму освітньої підготовки особистості, а компетентність – як її реально сформовані особистісні якості та мінімальний досвід діяльності [6, с. 4].

Професійна компетентність учителя образотворчого мистецтва – це творчий підхід до виконуваної роботи, розвинене просторове мислення, уміння володіти різноманітними художніми техніками, постійне самовдосконалення та професійна грамотність [8, с. 60].

Відповідно до мети нашого дослідження окреслимо наукову загальнопедагогічну проблематику компетентнісного підходу в Україні.

В. Г. Кремень підкреслює, що проблема підготовки компетентних фахівців, розвинутих особистостей на сьогодні є досить актуальною. Особливо це стосується тих країн, які з метою створення єдиного європейського простору вищої освіти реформують вищу школу, зокрема з використанням компетентнісного підходу [12, с. 3].

Видатний педагог і український діяч В. П. Андрущенко зауважує щодо реформ освіти: “З “косметичним ремонтом” системи педагогічної освіти Україні в європейській співдружності держав робити нічого. Необхідне фундаментальне оновлення. Насамперед, ми маємо вийти на новий рівень інтеграції науки і педагогічної освіти. Колишня установка на підготовку вчителя в царині усталеного знання поступово відходить у минуле. Інформаційна революція вимагає від учителя постійного оновлення знань, вміння навчатися протягом усього життя” [1].

Науковець Л. М. Овсієнко, спираючись на наукові праці В. П. Андрущенко, О. І. Гури, В. Г. Кременя та інших відомих науковців, зробила систематизований підсумок щодо проблеми компетентнісного підходу у вищій освіті:

1. Державні стандарти вищої освіти підкреслюють пріоритетність формування компетентностей, але в змісті освітніх галузей компетентнісна ідея презентована не завжди системно та вкрай нерівномірно.

2. Широко презентована в нормативних документах компетентнісна ідея не набула наразі адекватного втілення в змісті підручників і навчально-методичних посібників для вищої школи. Більша частина сучасної навчальної літератури відповідає традиційній навчальній парадигмі; украї не вистачає підручників нового покоління, зокрема інтерактивних тощо.

3. Ідея компетентнісного підходу стала одним із наріжних каменів нової системи оцінювання. Необхідно врахувати цей аспект у розробці нової системи моніторингу якості освіти та, за можливості, адаптувати систему контролю й оцінювання навчальних досягнень студентів.

4. Об’єктивною проблемою впровадження компетентнісного підходу до навчання майбутніх педагогів є необхідність технологічної адаптації навчально-виховного процесу відповідно до нових вимог. Традиційними педагогічними технологіями неможливо продуктивно формувати компетентності студентів.

5. Психологічний чинник, здатність реагувати на зміни, гнучкість у прийнятті нових рішень, уміння подолати стереотипи мислення та дій – ще одна проблема впровадження компетентнісного підходу до навчання. Забезпечення готовності майбутнього вчителя до реалізації нових завдань в особистісному та професійному вимірі виступає обов’язковою умовою впровадження компетентнісного підходу до організації педагогічного процесу.

6. Складність взаємодії із соціальним середовищем, громадськими та культурними організаціями, родиною [14, с. 47].

Науковець Л. М. Шелюк зазначає, що сьогодні освіта повинна відповідати таким ключовим чинникам, як глобалізація, технологічна ситуація, яка постійно змінюється, революція в інформації й комунікації і, як наслідок, прискорення темпу соціальних змін. Зараз у світі відбувається інтенсивний процес зміни системних властивостей освітньої системи, підвищення її сприйнятливості до інновацій у науково-технологічній сфері. Цей процес пов'язаний з інформатизацією світової спільноти і, відповідно, освіти, він швидко розвивається як його невід'ємна частина. Знімаються просторово-часові бар'єри та обмеження, що певною мірою перешкоджають вільному "відкритому" освітньому процесу, формуються матеріальні, соціальні й психологічні передумови для утворення освіти відкритого типу [18, с. 149].

С. С. Куликовський підкреслює, що сучасна українська наука на цей час лише перебуває в пошуку розуміння компетентностей як мети освіти. Європейські підходи не завжди спрацьовують у вітчизняних умовах. Саме тому важливо створити такий підхід до осмислення та розуміння компетентностей, який допоможе впровадити й використовувати їх в освітньому процесі сьогодення [13, с. 93].

Педагог О. В. Варецька в наукових дослідженнях дійшла висновку, що на сьогодні не вироблено єдиного тлумачення, а спостерігається надзвичайна строкатість щодо сутності понять "компетенція", "компетентність" залежно від контексту. За основу групування підходів науковці беруть різні дефініції, що потребують окремих наукових досліджень [4, с. 33].

Таким чином, багато сучасних учених розкриває різні аспекти проблематики компетентнісного підходу у вищій освіті України, що пов'язано з формуванням професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Дослідник О. В. Форостюк стверджує, що вища школа потребує ефективних методик викладання, методів і технологій, які б надали змогу вирішити проблему підвищення професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Саме тому переосмислення науково-педагогічного досвіду та врахування прогресивних ідей минулого, а також вивчення інноваційних підходів до розвитку творчої активності студентів є актуальним у контексті компетентнісного підходу в сучасній освіті [17, с. 229].

Т. М. Стрітьєвич у своїй науковій роботі зазначає, що формування компетентності майбутнього вчителя на сьогодні є однією з актуальних проблем освіти, його можна розглядати як вихід із проблемної ситуації, що виникла через суперечність між необхідністю забезпечити якість освіти та неможливістю вирішити цю проблему традиційним шляхом [16, с. 273].

О. В. Жарова підкреслює, що пріоритетом вищої освіти стає готовність випускника до сучасного життя та постійного професійного самовдо-

сконалення. Тому найважливішою з проблем сучасної вищої освіти є питання компетентнісного підходу до професійної підготовки студентів.

Основну увагу зосереджують на компетенціях, що сприяють адаптації фахівців до мінливих умов сучасного ринку праці й бурхливого розвитку науки та техніки. Порушена проблема пов'язана з актуальними фаховими питаннями теорії і практики, визначенням їхніх цілей та змісту в нових суспільно-політичних, соціально-економічних і професійних умовах як раціональним вибором компетентнісних підходів [9, с. 62–63].

Так, з огляду на загальні проблеми вищої освіти України щодо компетентнісного підходу в підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва науковці виокремили деякі аспекти, що потребують доопрацювань:

– зважаючи на стрімкі тенденції розвитку інформатизації, якісна фахова підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва потребує сучасного вирішення питань щодо вдосконалення навчального процесу та формування компетентності в умовах загальної інформатизації освіти [2, с. 131–132];

– для фахової компетентності вчителя потрібне постійне самовдосконалення, саморозвиток на основі бази знань, умінь, навичок, здібності до безперервної освіти; саме тому треба уточнити суть поняття “фахова компетентність майбутніх учителів образотворчого мистецтва” та розкрити зміст її компонентів [3, с. 76–77];

– постає проблема вдосконалення навчально-виховного процесу, пошуку інноваційних підходів до викладання фахових дисциплін, які є основою професійної підготовки та становлення особистості художника-педагога [5, с. 91].

– для здійснення підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва необхідна розробка її методології, теорії та практики з обов'язковим включенням технічних, технологічних і людинознавчих знань у сфері педагогіки, психології та біології [7, с. 60];

– гостра потреба в зміні підходів і, власне, до змісту навчальної дисципліни “Образотворче мистецтво” й принципів позицій щодо необхідності здійснення її творчо-активізуючого впливу на розвиток кожної особистості, і до якості професійної підготовки вчителів образотворчого мистецтва в українських вищих педагогічних навчальних закладах та інститутах післядипломної педагогічної освіти [10, с. 37].

Висновки. Таким чином, у сучасній вищій освіті існує низка суперечностей, пов'язаних з компетентнісною освітою, що відображені в наукових працях сучасних педагогів. Це, перш за все, стосується підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Отже, метою освіти стають не просто знання й уміння, а певні професійні якості особистості (сформовані ключові компетенції), які повинні підготувати майбутніх учителів образотворчого мистецтва до подальшої

професійної діяльності. В основі компетентнісного підходу лежить заміна самої системи формування знань, умінь, навичок, які мають сформуватися в студентів на основі оновленого змісту, форм і методів навчання.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в додаткових наукових дослідженнях, розробці теоретико-методичного забезпечення для формування професійної компетентності учителів образотворчого мистецтва.

Список використаної літератури

1. Андрущенко В. П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу URL: http://library.uipa.edu.ua/library/BD/BolonProz/3_Stati_iz_periodicheskikh_i_prodogaugshiesia_izdaniy/3_11.htm.
2. Батієвська Т. В. Формування художньо-інформаційної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Педагогіка та психологія*. 2016. Вип. 55. С. 129–138.
3. Безпала Г. О. Зміст компонентів фахової компетентності майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. *Педагогіка та психологія*. 2015. Вип. 48. С. 75–81.
4. Варецька О. В. “Компетенція” та “компетентність” як ключові поняття сучасної освіти. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2014. Vol. 25. Iss. II (12). P. 28–35.
5. Висікайло Т. В. Розвиток творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки. *Педагогіка та психологія*. 2016. Вип. 52. С. 89–96.
6. Гура О. І. Професійні компетенції та професійна компетентність педагога вищої школи: порівняльний аналіз понять. *Наука і сучасність* : зб. наук. пр. Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2006. Т. 54. С. 3–12.
7. Данилюк О. Формування професійної компетентності майбутнього учителя образотворчого мистецтва. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди”*. Серія: Педагогіка. Психологія. Філософія. Переяслав-Хмельницький, 2013. Вип. 28 (2). С. 58–61.
8. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
9. Жарова О. В. Проблеми формування професійних стандартів та освітніх програм в умовах модернізації освіти. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти України* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. 17 березня 2016 р. / за заг. ред. Е. В. Лузік, О. М. Акмалдінової. Київ : НАУ, 2016. 226 с.
10. Коновець С. Особливості професійної підготовки вчителів образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. Львів, 2011. Вип. 22. С. 36–47.
11. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року. *Законодавство України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
12. Кремень В. Г. Вступне слово президента АПН України. *Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України* : матеріали методологічного семінару. Київ : Педагогічна думка, 2009. С. 3–4.
13. Куликовський С. Генеза поняття “компетентність” у Європейській та Українській педагогічній науці. *Збірник наукових праць ДДПУ. Серія: Людинознавчі студії. Педагогіка*. Дрогобич, 2014. Вип. 29 (1). С. 92–103.

14. Овсієнко Л. Проблеми впровадження компетентнісного підходу в процес підготовки майбутніх педагогічних кадрів. *Українська мова і література в школі*. 2011. Вип. 6. С. 46–48.

15. Про освіту : Закон України. *Законодавство України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

16. Стрітьєвич Т. Структура професійної компетенції майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград, 2013. Вип. 121 (2). С. 268–271.

17. Форостюк В. О. Підвищення професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі розвитку їх творчої активності. *Теоретична і дидактична філологія. Серія: Педагогіка*. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 24. С. 227–233.

18. Шелюк Л. М. Якість освіти як пріоритет її розвитку в Україні. *Мультиверсум. Філософський альманах*. Київ, 2014. Вип. 3. С. 148–159.

19. Bowden J. Competency – Based Education – Neither a Panacea nor a Pariah. URL: https://docuri.com/download/competency-based_59c1de97f581710b28693508.pdf.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2017.

Давыдова С. В. Проблема формирования профессиональной компетентности будущих учителей изобразительного искусства в современной педагогической теории и практике

В статье освещены проблемы формирования профессиональной компетентности будущих учителей изобразительного искусства в современной теории и практике. Обосновывается, что именно в XXI в. перспективным направлением в образовании является компетентностный подход, ориентированный на применение новых методов и технологий обучения с целью формирования компетентного учителя, в частности учителя изобразительного искусства новой формации. В статье отмечается наличие проблем высшего образования, встречающихся в подготовке компетентного учителя изобразительного искусства с высоким уровнем общей и профессиональной культуры, фундаментальными знаниями в области педагогики, методологии, искусства, системным видением педагогических проблем в современности. Раскрываются профессиональные качества современного учителя, способного учиться и повышать свое мастерство на протяжении всей жизни.

Ключевые слова: *высшее образование, профессиональная компетентность, учитель, учитель изобразительного искусства, современная педагогическая теория.*

Davydova S. The Problem of Formation of Professional Competence of Future Teachers of Fine Arts in Modern Pedagogical Theory and Practice

The article deals with the problems connected with the integration of Ukraine into the European educational and scientific space in the conditions of globalization, modernization, universalization, information technologization, which requires specialist training with high level of education, culture, and professionalism. The definition of competence, competence-based education and competence of the teacher of fine arts is given.

It is proved that in the XXI century, a promising area in education is a competent approach that is oriented towards the application of new learning methods and technologies in order to form a competent teacher, a teacher of fine arts of a new formation. In particular, the problems of forming the professional competence of future teachers of fine arts, which arose in modern theory and practice, are revealed.

The systemic nature of creative thinking is the main feature of professional creative activity of the future experts of art. This requires experts of ownership of theoretical and methodological knowledge in various fields; implementation methodical search based on the integration process of the formation of his professional competence. Types of artistic and pedagogical competence are the following aspects: special and professional competence of teachers of artists; methodological competence of experts art and pedagogical methods of formation of knowledge and skills of students; socio-psychological competence in the field of educational and creative process of communication; differential-psychological competence in the field of motivation, creative abilities of students.

The article analyzes the works of well-known modern scholars involved in the training of teachers of fine arts, their views on the problems of higher education existing in this field. Focus is put on the existence of higher education problems that arise in the preparation of a competent teacher of fine arts with a high level of general and professional culture, with fundamental knowledge in the field of pedagogy, methodology, art, systemic vision of pedagogical problems in the present. Some aspects of the problem of preparing future teachers of fine arts in forming their professional competence are outlined. The professional features of a modern teacher, capable to study and upgrade his/her skills throughout the life, are revealed.

Key words: *higher education, professional competence, teacher, teacher of fine arts, modern pedagogical theory.*